

Ebu Hanife diye bilinen Numan bin Sabit'e, biz Hanefiler İmamı Azam deriz.

Sabit'in oğlu Numan, 7. yüzyılda Küfe kentinin en zenginlerinden bir tüccar olarak yaşadı. Zamanında Bağdat'ta başlatılan kentsel dönüşümde de faal olduğu anlaşılıyor.

Kuran'a göre Kuran'da açıkça değinilmeyen konularda söz söyleme yetkisi önce Hz. Muhammet'indir. Peygambere ulaşamıyorsa onun sohbetlerine katılmış sahabeden kişilerindir. Bunla rda bulunamıyorsa bunların sohbetlerine katılmış tabiinden kişilerindir.

Ebu Hanife'nin döneminde, Müslümanlık konusunda söz söyleme yetkisini Kuran'dan alan kimse kalmamıştı. Artık, herhangi biri Müslümanlık konusunda fikir yürütebilir; ama bu konuda nihai sözü söyleme yetkisi yoktur. Namazın nasıl kılınacağından ceza hukukunun ayrıntılarına kadar hemen hemen her konuda Müslümanların ne yapacağını söyleyebilecek ilahi yetkiye sahip kimse yoktur.

Muaviye bin Ebu Süfyan, Hz. Muhammet'in son dönemlerindeki Kuran katiplerinden biriydi. Zamanında halife olan Hz. Ali ile savaşa tutuştu ve Hz. Ali'nin katlinin üzerine halifeliğini ilan etti.

Ebu Hanife ve onun zamanında yaşayanlar, yalnızca tabiinden de kimsenin kalmaması dolayısıyla dinsel konularda nihai sözü söyleyecek birinin bulunmaması sorunuyla değil, bir de Muaviye ile Hz. Ali'nin çatışmasıyla en uç örneği ortaya çıkan nakille gelen bilgilerin kaotik sonuçlar verecek biçimde birbirleriyle çelişik olması sorunuyla karşı karşıyaydılar.

Türk ve İslam geleneksel yönetim biçimlerinin -hem ayrı ayrı hem bir sentezleri oluştuktan sonra- başarı koşulu Türklerin/Müslümanların dışarıdan gelmiş küçük bir azınlık olmalarıdır.

Geleneksel Türk-İslam yönetim biçimi, Türklerin/Müslümanların nüfusun çoğunluğunu oluşturdukları bölgelerde -kısa dönemli göz kamaştırıcı parlamalara karşın- Türklerin/Müslümanların kendi aralarında bitimsiz kavgalara tutuşmalarına yol açtı ve stabil olmadı.

İmam-ı Azam'ın döneminde kökleri Kuran katiplerinden Muaviye ve Hz. Ali arasındaki çatışmalara kadar uzanan kutuplaşmada bir yanda Muaviye ile başlayan hilafet taraftarları diğer yandan Hz. Ali'nin soyundan gelenlerin öncülüğünde zulüme varmış olan hilafete karşı çıkanlar vardı; ki bunlardan ilkinde Kök-sünniler ikincisine Kök-aleviler ya da Kök-şiiiler diyorum.

Küfe'nin en zengin tüccarlarından olan ve zamanında Bağdat'ta uygulanmaya başlayan kentsel dönüşümde girişimleri bulunan Ebu Hanife'nin işlerini bırakmadan hilafete açıkça karşı çıkması olanaklı değildi.

Muaviye'nin Hz. Ali'nin halifeliğini fiilen tanımamasıyla başlamış olan ve dönemden döneme biçim değiştirmekle birlikte sürüp günümüze kadar taşınmış olan Müslümanların birbirleriyle savaşında İmam-ı Azam her iki taraftakilerin de Müslüman olduğu düşüncesiyle toptan bu savaşa karşı oldu.

Yaşamı süresince iktidarda Emevi ve Abbasi Halifeleri olmasına karşın, Hz. Ali'nin soyundan gelenlerle temas kurup onlara hem maddi hem de manevi olarak yardım ettiği anlaşılıyor. 70 yaşında bir ihtiyar olmasına karşın biraz da bunun yüzünden sonunda yaşamını yitirmesine neden olan işkenceye maruz kaldı.

Kök-alevilere yardım etmesi, Ebu Hanife'nin onlardan biri olduğu anlamına gelmez. Babadan dededen gördüğü gibi itikadını biçimlendiren ve ibadetini yapan nakilci olan Kök-alevilerden kökten farklı olarak akılcılığa karşılık gelen kıyası savunuyordu.

İmam-ı Azam ile ilgili bilgileri, büyük ölçüce öğrencisi olan ve imameyn dediğimiz Ebu Yusuf ve İmam-ı Muhammet'in aktardıklarından öğreniyoruz. Her ikisi de Abbasi Hilafetinde mahkemelerde çalıştı. Fiilen İmam-ı Azam'ı izleseler de hilafete karşı tavrına ve Hz. Ali'nin soyundan gelenlerle sıcak ilişkilerine değinmediler.

İmam-ı Azam, Sünniler ile Şiiiler ya da Sünniler ile Aleviler arasında kökenlenmeye başlayan çatışmayı yaşamı boyunca engellemeye çalıştı, birbirlerinin Müslüman olduklarını fark

etmeleri için uğraştı. Ona dayandırılan Sünni Hanefiliğin, -İmam-ı Azam'ı izleyerek ortadan kalkması için uğraşmaları gereken- İslam içi çatışmanın bir tarafı haline gelmesi talihsizliktir.

Sürekli cihat düşüncesine dayanan anlayışla yönetmede ısrar edilmesi, Müslümanların çoğunluk olduğu yerlerdeki Müslümanların çoğunun gayrimüslüm olarak görülmesine yol açtı ve Müslümanlar için barış bölgelerini hep savaş bölgesine çevirdi. Aslen Müslümanlıktan uzaklaşmış olanlar, biçimsel nedenlerle din dışı olarak itham edilen halk kesimi değil bu çatışmayı körükleyen servet ve iktidar sahipleri ve peşlerinden sürükledikleri cahil güruhuymuş ne gam...

Yirmi birinci yüzyılda yeryüzünde Müslümanlığın tanınmadığı bir nokta bile kalmadı. Askeri işgallerle dini yayma dönemi çoktandır kapandı. Cihat tamamen anlamsızlaştı. Müslümanlıktan uzaklaşmadan cihat fikri savunulamaz duruma geldi. İmam-ı Azam'ın çözümü artık bir zorunluluk haline geldi.

Müslümanlık, artık ancak gayrimüslimleri cezbederek yayılabilir. Bunun içinde Müslümanlığın yaygın olduğu yerlerde "İslam"ın biat etmeye kaşılık gelen cihatçı "teslimiyet" yorumuyla değil "barış" anlamıyla "selamet" anlamıyla anlaşılması gerekiyor.

Müslümanların çoğunlukta olduğu yerlerde selamete iç çatışmalarla değil Müslümanların her türlü mezhep ve eğilimlerdeki müminlerin hepsini Müslüman olarak tanıyıp eleştirseler bile barış içinde yaşamalarıyla ulaşılabilir. Bunun için İmam-ı Azam'ın on bir yüzyıl önce gösterdiği yol başlangıç noktası olarak alınabilir.